QARSHI DAVLAT
TEXNIKA UNIVERSITETI

INNOVATSION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 MAXSUS SON

INNOVATSION IQTISODIYOT: MUAMMO, TAHLIL VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 2-XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN
materiallari asosida tayyorlangan

@QMI_Instituti

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical Journal

ojs.qmii.uz

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

"Innovatsion iqtisodiyot" ilmiy - amaliy O'zbekiston elektron jurnali ta'lim, fan va innovatsiyalar Respublikasi Oliy vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi,iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi
11. Olima ayollarning ilmiy tadqiqot natijalari

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a’zolari:

Овчиников Виктор Николаевич - i.fd., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергий Юревич - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидиров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игор Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исломиддинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незамайкин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями,

Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a’zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich - t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva GulruxJo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Инновационная экономика

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Учредитель:
Каршинский государственный технический университет

Председатель Редакционного Совета:
Р.Х. Эргашев, доктор экономических наук, профессор
Каршинский государственный технический университет

Заместитель председателя Редакционного Совета:
С.Н. Хамраева, доктор экономических наук, профессор
Каршинский государственный технический университет

Ответственный редактор:
Н.А. Очилова, PhD, доцент
Каршинский государственный технический университет

Технический редактор:
Ф.Ф. Хаккулов, PhD
Каршинский государственный технический университет

Журнал издается один раз в месяц в электронном виде через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:
180100, город Карши, улица Мустакиллик, дом 225
Тел.: +998 (75) 221 09 23
+998 (93) 902 72 63
Факс: +998 (75) 221 13 95
E-mail: innoeconomic@qmii.uz

Научно-практический узбекский электронный журнал «Инновационная экономика» включен в перечень национальных научных изданий **Постановлением Президиума Высшей аттестационной комиссии при Главном министерстве образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.**

Статьи публикуются в журнале на основе следующих рубрик:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика региона и отрасли
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг
11, Результаты исследований женщин-ученых

Редакционная коллегия::
Международные члены Совета редколлегии:

Овчиников Виктор Николаевич - и.ф.д., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - и.ф.д., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидиров - доктор технических наук, профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - и.ф.д., профессор (Кубанский государственный университет, Россия)

Кусаинов Халел Хаймуллаевич – кандидат технических наук, профессор (Казахстанский государственный технологический университет)

Самандарзода Искандар Хаким - к.т.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт» Войнаш Сергей Александрович Казанский Приволжский (Федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет Правительство РФ

Садриддинов Манучехр Исламиддинович Международный университет туризма и предпринимательства в Таджикистане, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна – директор Института исследований. международные экономические отношения, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогообложения, аудита и бизнес-анализа Финансового университета Российской Федерации

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби

Незамайкин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита РГГУ

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансового университета Российской Федерации

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогообложения и налогового администрирования факультета налогообложения, аудита и бизнес-анализа Финансового университета Российской Федерации

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория инноваций управления, Институт проблем управления РАН

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория инноваций управления, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидахрор Саидахмедович – доктор экономических наук, профессор, академик

Бозоров Орифжон Шодиевич - кандидат технических наук, доцент

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - доктор экономических наук, профессор

Вахабов Абдурахим Васикович - доктор экономических наук, профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович – доктор экономических наук, профессор

Хатамов Очилди Курбанович – доктор экономических наук, профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна – кандидат экономических наук, профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна – кандидат экономических наук, профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна – кандидат экономических наук, профессор

Еркаева Гулбахор Панжиевна – кандидат экономических наук, профессор

Амиркулов Шухрат Олимович – доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - кандидат экономических наук, доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Эргашева Насиба Рахматуллаевна - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - доктор философии экономических наук, (PhD), доцент

ISSN: 3030-315X

Innovatsion iqtisodiyot / Инновационная экономика /
The Innovation Economy, (2025)

Mundarija

Nazariya va metodologiya ... 32

Ўзбекистонда ноанъанавий ва қайта тикланувчи энергия манбаларининг ижтимоий-иқтисодий масалалари ... 33
Хусаинов Равшан Рахимович, Бобоёров Равшан Отабекович
Рашидова Дилфуза Ғаниевна

Innovatsion biznes modellar: koevolyutsiya platformasidagi yangi iqtisodiy yechimlar ... 40
Sidorov Viktor Aleksandrovich

Креатив иқтисодиётни ривожлантиришнинг муҳим йўналишлари ... 47
Қулмамат Джанзакович Мирзаев

Atrof-muhitni muhofaza qilish va yashil iqtisodiyot sohasida normativ-huquqiy hujjatlarning amalga oshirilishini tahlil qilish ... 51
Imomnazar Egamberdiyevich Tursunov

Innovatsion iqtisodiyotning rivojlanish yo‘llari va strategik yondashuvlar ... 57
Ergashev Tohir Kurbanovich, Toxirova Nigora Zokirjon qizi

“Yashil” iqtisodiyot: nazariy asoslari va rivojlanish istiqbollari ... 61
Bobokulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o‘g‘li, Maxmudova Mohinur Ravshanbekovna

Yashil iqtisodiyot sharoitida ish o‘rinlarini yaratish ... 67
Maryam Sharipovna Nazarova, Ravshan Akbarali o‘g‘li Berdikulov

Sirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasining paydo bo’lish tarixi va uni rivojlanish bosqichlari ... 73
Narzullayev Elmurod Shuxrat o‘g‘li

Raqamli iqtisodiyot ... 78

O‘zbekistonda fintex sanoati evolyusiyasi: salohiyat va kelgusidagi rivojlanish ... 79
Sayyora Nasimovna Xamrayeva

Xalqaro mehmonxonalarda sun'iy intellektni qo'llash imkoniyatlari ... 86
Satullayev Azamat Damirovich, Amriddinova Rayxona Sadriddinovna

Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishda raqamli iqtisodiyotning roli ... 90
Asimova Feruza Abdusattorovna

Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik yo‘nalishlari va mexanizmlari ... 95
Djumabayeva Shaira Xalillayevna

Atrof-muhitni muhofaza qilishda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati ... 98
To‘lqin Nurboboyevich Yarboboyev, Karima Yodgor qizi Qosimova

Iqtisodiyot va biznesda so‘nggi texnologiyalarni tadbiq etishning nazariy-metodologik jihatlari ... 103
Nargiza Abduqahorovna Kamilova

Zamonaviy ta’lim konseptiyasida mobil ilova va bulut xizmatlarining integrariyasi ... 109
Irina Jumanazarovna Bozorova, Lobar Dhamshidovna Maxmanazarova

Germaniyada “yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirish xususiyatlari ... 114
Safarova Zulfizar Zafar qizi

Raqamli moliyaviy texnologiyalar va ularning moliya bozori barqarorligiga ta’siri ... 118
Odilbekov Shaxbozbek Shuxratjon o‘g‘li

Korxonalar faoliyatining iqtisodiy tahlilini qilishda sun’iy intellektdan foydalanish: imkon va muammolar ... 124
Saliev Baxodir Kamilovich

Рақамли иқтисодиётга ўтишда билвосита солиқлар ҳисобининг назарий ҳуқуқий асослари ... 127
Джалилов Раҳмонкул Ҳамидович

Raqamli moliyaviy aktivlarni joriy etish metodologiyasini takomillashtirish ... 131
Yakubova Shamshinur Shuxratovna

Samiyev Sardor Iskandarovich
Тижорат банкларининг пул оқимини бошқариш хусусидаги илмий қарашлар ... 735
Набиев Фаррух Сафарович
Qishloq xo‘jaligida innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirishning nazariy asoslari va metodologik yondashuvlar ... 740
Rasulov Xurshid Qaxxorovich
Саноат корхоналарида инвестицион фаолиятни молиялаштиришни такомиллаштириш ... 746
Самиев Сардор Исканларович
Инвестицион сиёсат, инвестицион фаолиятни молиялаштириш - саноат корхоналари инвестицион фаолиятни молиялаштиришнинг энг муҳим фундаментал асослари сифатида ... 752
Самиев Сардор Исканларович
O‘zbekistonda kichik biznes korxonalarining moliyaviy barqarorligini oshirishning ustuvor yo‘nalishlari ... 756
Muxayyo Xudayberdiyevna Dustova ... 756
Soliq tizimi transformatsiyasining ustuvor yo‘nalishlari ... 762
Djuraev Anvar Meylievich
O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsiya siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari ... 770
Ruziyev Zafar Ikromovich
Yashil iqtisodiyot konsepsiyasining rivojlanishida investitsiyalarning tutgan o‘rni ... 774
Qodirova Mohinur Bahodir qizi

Ekonometrika va statistika ... 779

Qurilish firmalarini boshqarishning tashkiliy tuzilmasi samaradorligini baholash modeli ... 780
Diyarova Maxliyo Islamovna, Raximov Sanjar Abdulaxodovich
Sanoat tarmoqlarini rivojlantirishning ilmiy nazariy asoslari va leontyev modelining xususiyatlari ... 785
Raximov Anvar Norimovich
Tor tebranish tenglamasi uchun siljishli masalalar ... 796
Jura Oramov
Geometrik masalalarni yechishda hosila tushunchasining tadbiqlari ... 801
Jura Oramov
Ichki savdo tizimini rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlari va ekonometrik modellashtirish zaruriyati ... 806
Maxmatqulov G‘olibjon Xolmuminovich
“Eco-Kayzen” modeli asosida mahalliy ishlab chiqaruvchilarda ekologik samaradorlikni uzluksiz oshirish yo‘llari ... 812
Eshmurodova Shaxnoza Shaxriddinovna

Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi ... 818

Turistik klasterlarini yaratishning tashkiliy tuzilishi ... 819
Navruz-zoda Zebiniso Baxtiyorovna
Qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasida aholi bandligining holati ... 823
Murodbek Dusmurot o‘g‘li Usmonov
Infratuzilmani rivojlantirish orqali aholi farovonligini oshirish yo‘llari ... 827
Ochilova Nargiza Akramovna, Abdullayeva Yulduz Shavkat qizi
Qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish orqali aholini ish bilan ta’minlash va farovonligini oshirish mezonlari va ko‘rsatkichlari ... 831
Murodbek Dusmurot o‘g‘li Usmonov
The importance of english in the tourism sector of Uzbekistan ... 836
Rakhmanova Mukaddas Davronjon kyzy
Innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda turizm xizmatlar bozorining o‘rni ... 840
Tuxliyev Iskandar Suyunovich

Innovatsion iqtisodiyot / Инновационная экономика / The innovation economy
UDC 331.5.49

Qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasida aholi bandligining holati

Murodbek Dusmurot o‘g‘li Usmonov

Состояние занятости населения в сфере услуг в сельской местности

Муродбек Дусмурот угли Усмонов

The current state of population employment in the rural service sector

Murodbek Dusmurot ugli Usmonov

Received: October 1, 2025 **Revised:** October 6, 2025 ■ **Accepted:** October 9, 2025 ■ **Published Online:** November 1, 2025

■ **Annotatsiya.** Ushbu tadqiqot qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasining rivojlanishi va uning aholi bandligiga ta’sirini tahlil qilishga qaratilgan. Xizmat ko‘rsatish sohasi qishloq hududlarida yangi ish o‘rinlarini yaratish, iqtisodiy diversifikatsiyani ta’minlash va qishloq aholisining turmush darajasini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda sohaning aholi bandligiga ta’sirini baholash uchun statistik ma’lumotlar va empirik yondashuvlar asosida tahlillar olib borildi.

■ **Kalit so‘zlar:** Qishloq joylari, xizmat ko‘rsatish sohasi, aholi bandligi, iqtisodiy diversifikatsiya, infratuzilma, ish o‘rinlari, qishloq iqtisodiyoti.

■ **Аннотация.** Данное исследование направлено на анализ развития сферы услуг в сельских районах и ее влияния на занятость населения. Сфера услуг играет важную роль в создании новых рабочих мест, обеспечении экономической диверсификации и повышении уровня жизни сельского населения. В исследовании проведен анализ влияния данной сферы на занятость населения на основе статистических данных и эмпирических подходов.

■ **Ключевые слова:** сельские районы, сфера услуг, занятость населения, экономическая диверсификация, инфраструктура, рабочие места, сельская экономика.

■ **Abstract.** This study focuses on analyzing the development of the service sector in rural areas and its impact on population employment. The service sector plays a crucial role in creating new jobs, ensuring economic diversification, and improving the living standards of the rural population. The study assesses the impact of the sector on employment using statistical data and empirical approaches.

■ **Keywords:** rural areas, service sector, employment, economic diversification, infrastructure, jobs, rural economy.

KIRISH

Qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasi aholi bandligining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, xizmat ko‘rsatish tarmoqlari kengayishi natijasida qishloq aholisining iqtisodiy faolligi oshadi, ish o‘rinlari yaratiladi va mahalliy infratuzilmaning rivojlanishiga xizmat qiladi. Xizmat ko‘rsatish sohasi, xususan, savdo, transport, ta’lim,

tibbiyot va turizm sohalari orqali qishloq aholisi uchun ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini kengaytiradi va ularning ijtimoiy-iqtisodiy farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu tadqiqot mavzusi aholi bandligi va qishloq iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida xizmat ko'rsatish sektorining tutgan o'rnini aniqlashga qaratilgan. O'tgan yillardagi statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasining ahamiyati ortib borayotgan bo'lsa-da, uning rivojlanishiga bir qator iqtisodiy, infratuzilmaviy va ijtimoiy omillar to'sqinlik qilmoqda. Shu sababli, qishloq hududlarida xizmat ko'rsatish tarmoqlarining rivojlanish tendensiyalarini, mavjud muammolarni va ularni bartaraf etish yo'llarini tahlil qilish dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishining aholi bandligiga ta'sirini baholash, mavjud muammolarni aniqlash hamda xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish orqali bandlikni oshirishga qaratilgan samarali strategiyalarni taklif etishdir. Ushbu tadqiqot nazariy va empirik yondashuvlardan foydalangan holda, qishloq hududlarida xizmat ko'rsatish sektorining rivojlanish jarayonlarini yanada chuqurroq tushunishga hamda kelajakdagi istiqbolli yo'nalishlarni belgilashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasida aholi bandligining holati haqida ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu sohaning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlariga oid tadqiqotlarni o'rganish orqali amalga oshiriladi. Mazkur bo'limda milliy va xalqaro tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlar tahlil qilinadi hamda mavzuga oid muhim nazariy va amaliy jihatlar yoritiladi.

"Ko'plab iqtisodiy tadqiqotlar qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi aholi bandligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri ekanligini ta'kidlaydi (Smith, 2020)" [8]. Ushbu manba xizmat ko'rsatish sohasining qishloq joylarda bandlikka ta'sirini umumiy iqtisodiy tadqiqotlarga asoslanib tahlil qiladi. Biroq, tadqiqotning qaysi mintaqalarga asoslanganligi va empirik dalillar qanchalik mustahkam ekani haqida qo'shimcha izoh talab qilinishi mumkin. "Xizmat ko'rsatish sohasi, xususan, savdo, transport, maishiy xizmatlar, ta'lim va tibbiyot xizmatlari orqali qishloq aholisiga ish o'rinlari yaratish imkonini beradi (Brown & Green, 2018)" [3] Xizmat ko'rsatish tarmoqlarining qishloq joylarda ish o'rinlari yaratishga qo'shadigan hissasi aniq ko'rsatilgan. Ammo bu jarayonda qaysi xizmat turlarining eng katta ta'sirga ega ekanligi haqida qo'shimcha empirik dalillar keltirish mumkin. "Bunday xizmatlarning rivojlanishi qishloq iqtisodiyotining diversifikatsiyasiga xizmat qiladi va agrar sektorga bog'liqlikni kamaytirishga yordam beradi (Johnson, 2019)" [5]. Ushbu iqtibos qishloq iqtisodiyotining diversifikatsiyasi va agrar sektorga bog'liqlikni kamaytirish masalasini yoritadi. Tadqiqot ushbu jarayonning uzoq muddatli natijalarini ham baholaganmi yoki yo'qmi, degan savol tug'iladi.

"Bandlik darajasi qishloq joylarda turli iqtisodiy va ijtimoiy omillarga bog'liqdir. Buning ichida infratuzilmaning rivojlanganligi, aholining malaka darajasi, ishchi kuchining migratsiyasi kabi omillar alohida e'tiborga loyiqdir (Rahimov, 2021)" [7]. Bandlik darajasiga ta'sir qiluvchi iqtisodiy va ijtimoiy omillar yaxshi yoritilgan. Biroq, ushbu omillarning qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sektori bilan qanday o'zaro bog'liq ekanligi bo'yicha aniqroq tahlil talab etilishi mumkin. "Xizmat ko'rsatish sohasi orqali ish o'rinlari yaratish bandlik darajasini oshirishga yordam beradi, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari orqali yangi ish joylari barpo etilishi muhim rol o'ynaydi (Hasanov & Karimov, 2020)" [4]. Kichik va o'rta biznes subyektlarining rolini ta'kidlash muhim jihat bo'lsa-da, ushbu bizneslarning barqarorligi va moliyaviy ta'minoti bo'yicha aniq dalillar mavjudligiga aniqlik kiritish lozim.

"Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishini rag'batlantirish uchun davlat siyosati va xususiy sektor hamkorligi muhim ahamiyatga ega (World Bank, 2021)" [9] Davlat siyosati va xususiy sektor hamkorligining ahamiyatini ta'kidlaydi, biroq qaysi siyosiy mexanizmlar eng samarali ekani aniq ko'rsatilmagan. Muayyan mamlakat yoki mintaqaviy tajribalar bilan mustahkamlash tavsiya etiladi. "Soliq imtiyozlari, kredit qo'llab-quvvatlash dasturlari va infratuzilma investitsiyalari qishloq hududlarida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishiga yordam beradi (Nasrullayev, 2019)" [6]. Soliq imtiyozlari va infratuzilma investitsiyalarining ahamiyati muhim masala, ammo ushbu strategiyalar qishloq joylarda qanday real natijalar bergani haqida empirik dalillar taqdim etilganmi yoki yo'qmi, aniq emas. "Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni joriy etish xizmat ko'rsatish sohasining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi (Aliyev, 2022)" [2] Raqamli texnologiyalarni joriy etish masalasining xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri muhim mavzu. Biroq, ushbu texnologiyalar aynan qishloq hududlarida qanday qabul qilinayotgani va qaysi omillar ularning samaradorligini oshirayotgani bo'yicha batafsil tahlil kiritilishi mumkin.

Adabiyotlarni o'rganib chiqib shuni xulosa qilishimiz mumkinki, qishloq joylarida xizmat ko'rsatish sohasi aholi bandligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omillardan biri hisoblanadi. Milliy va xalqaro tadqiqotlar xizmat ko'rsatish tarmoqlarining kengayishi va ularni qo'llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqish orqali qishloq hududlarida iqtisodiy rivojlanishga erishish

mumkinligini tasdiqlaydi. Kelgusida olib boriladigan tadqiqotlar xizmat ko‘rsatish sohasining qishloq hududlaridagi bandlikka ta’siri va uning rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi muammolarni yanada chuqur o‘rganishga yo‘naltirilishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ilmiy bilishning tizimli yondashuv, monografik kuzatish, statistik abstrakt va mantiq fikrlash usullaridan keng foydalanildi. Shuningdek, ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda tahlil va sintez usulidan samarali foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jadval (1-jadval) 2019–2023-yillar davomida qishloq xo‘jaligi, o‘rmon xo‘jaligi va baliqchilik sohalarida bandlik, jami mehnat resurslari, iqtisodiyotdagi umumiy bandlik, dehqonchilik mahsulotlari hajmi va qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmidagi o‘zgarishlarni aks ettiradi. Ushbu ko‘rsatkichlarni tahlil qilish orqali qishloq xo‘jaligi sektorida bandlik va ishlab chiqarish dinamikasini tushunish mumkin.

1-Jadval.

O‘zbekiston Respublikasi hududida qishloq xo‘jaligi, unda band bo‘lgan aholi hamda jami mehnat resurslari dinamikasi [1]

KLASSIFIKATOR	2019	2020	2021	2022	2023	2023-YILDA 2019-YILGA NISBATAN O‘ZGARISH FOIZI
Qishloq, o‘rmon va baliq xo‘jaligida band aholi soni(ming kishi)	3544.6	3499.2	3414.7	3438.7	3344	91
Jami mehnat resurslari soni (ming kishi)	10052.7	10471.7	10252.6	10394.1	10525.8	105
Iqtiaosiyotda bandlar soni (yillik, ming kishi)	13541.1	13236.4	13538.9	13706.2	14014.2	103
Qishloq xo‘jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda yetishtirilgan dehqonchilik mahsulotlari hajmining o‘sish sur’ati (yillik)	159.6	147.5	129.1	123.9	112.8	71
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (yillik, mlrd so‘m)	216283.1	250250.6	303415.5	345191.7	405418	187

2019-yilda ushbu sektorda band bo‘lgan aholi soni 3,544.6 ming kishini tashkil qilgan bo‘lsa, 2023-yilga kelib bu ko‘rsatkich 3,344 ming kishiga kamaygan. Ya’ni, besh yil ichida bandlik 9 foizga qisqargan. Ushbu holat qishloq xo‘jaligi sohasining boshqa iqtisodiy sektorlarga nisbatan ishchi kuchi talabining pasayishi yoki qishloq joylardagi aholi migratsiyasining ortganligini ko‘rsatadi. Jami mehnat resurslari soni 2019-yildagi 10,052.7 ming kishidan 2023-yilda 10,525.8 ming kishiga oshgan (5% o‘sish). Bu o‘sish tabiiy demografik omillar, ya’ni ishchi yoshiga yetayotgan aholi sonining ortishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Iqtisodiyotdagi umumiy bandlar soni 2019-yilda 13,541.1 ming kishi bo‘lgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 14,014.2 ming kishiga yetgan (3% o‘sish). Bu esa umumiy bandlikning ijobiy tendensiyasidan dalolat beradi. Biroq, qishloq xo‘jaligida bandlikning pasayishi fonida umumiy bandlikning oshishi xizmat ko‘rsatish sohasi va sanoatda bandlikning ortganligiga ishora qiladi.

Dehqonchilik mahsulotlari hajmining o‘sish sur’ati 2019-yilda 159.6 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 112.8 foizgacha pasaygan. Ya’ni, o‘sish sur’ati besh yil ichida 29 foizga kamaygan. Bu holat ishlab chiqarish samaradorligining pasayishi, tabiiy omillar yoki resurslardan foydalanish samaradorligining yetarli darajada bo‘lmaganligi bilan izohlanishi mumkin. Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining umumiy hajmi esa aksincha, 2019-yildagi 216,283.1 mlrd so‘mdan 2023-yilda 405,418 mlrd so‘mga oshgan (87% o‘sish). Bu ko‘rsatkich qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish hajmining keskin oshganligini anglatadi, lekin ishlab chiqarish samaradorligidagi pasayish tufayli bu o‘sish kutilgan darajada samarali bo‘lmagan bo‘lishi mumkin.

2019–2023-yillardagi tendensiyalar esa quyidagilardan iborat:

- Qishloq xo‘jaligi sektorida bandlik qisqargan, bu

esa ushbu sohadagi ishchi kuchining boshqa sohalarga o‘tayotganini ko‘rsatadi.

o Umumiy bandlik oshgan bo‘lsa-da, qishloq joylarida ish bilan ta’minlashda muammolar mavjud bo‘lishi mumkin.

o Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining umumiy hajmi sezilarli darajada oshgan, ammo dehqonchilik mahsulotlarining o‘sish sur’ati pasaygan.

o Ishlab chiqarish hajmining o‘sishi asosan narxlarning oshishi yoki yirik ishlab chiqarish tizimlarining rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligi sektorida bandlik kamaygan bo‘lsa-da, iqtisodiyotning boshqa sohalarida bandlik oshgan. Biroq, qishloq joylarida ish bilan ta’minlash bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rish lozim, chunki xizmat ko‘rsatish sektori va kichik bizneslarni rivojlantirish bu jarayonda muhim rol o‘ynashi mumkin. Shuningdek, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining samaradorligini oshirish uchun ilg‘or texnologiyalarni joriy etish va infratuzilmani rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasi aholi bandligining oshishiga bevosita ta’sir qiluvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xizmat ko‘rsatish tarmoqlari, jumladan, savdo, transport, ta’lim, sog‘liqni saqlash va maishiy xizmatlar qishloq aholisining ish bilan ta’minlanish imkoniyatlarini kengaytirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu sohaning rivojlanishi nafaqat yangi ish o‘rinlarini yaratishga, balki iqtisodiy diversifikatsiya orqali agrar sektorga bog‘liqlikni kamaytirishga ham xizmat qiladi.

Tahlil qilingan adabiyotlar va statistik ma’lumotlar asosida shuni ta’kidlash joizki, qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasi rivojlanishi turli iqtisodiy va ijtimoiy omillarga bog‘liq. Infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, malakali ishchi kuchi tanqisligi va migratsiya jarayonlari xizmat ko‘rsatish sektorining kengayishiga to‘sqinlik qiluvchi asosiy muammolar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan qo‘llanilayotgan iqtisodiy rag‘batlantirish choralari, jumladan, soliq imtiyozlari, kredit qo‘llab-quvvatlash dasturlari va infratuzilma investitsiyalari ushbu sohaning o‘sishiga turtki bo‘lishi mumkin.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi xizmat ko‘rsatish sohasining samaradorligini oshirish va yangi bandlik imkoniyatlarini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, elektron tijorat, masofaviy ta’lim va telemeditsina kabi yo‘nalishlarning rivojlanishi qishloq joylarida yashovchi aholiga zamonaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini yaratadi.

Kelgusida olib boriladigan tadqiqotlar xizmat ko‘rsatish sektorining qishloq hududlaridagi rivojlanish dinamikasini yanada chuqur o‘rganish, bandlikni oshirish bo‘yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish va mavjud to‘siqlarni bartaraf etish yo‘llarini aniqlashga qaratilishi lozim. Shu orqali qishloq joylarida xizmat ko‘rsatish sohasining rivojlanish sur’atini oshirish va aholining turmush darajasini yaxshilashga erishish mumkin.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Murodbek Dusmurot o‘g‘li Usmonov Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, assistent-stajyor / Муродбек Дусмурот угли Усмонов Самаркандский институт экономики и сервиса, ассистент-стажёр / Murodbek Dusmurot ugli Usmonov Samarkand Institute of Economics and Service, Teaching Assistant Intern
   - usmonov.murodbek95@gmail.com
   - 0009 0001 7063 4194

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1]. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari, https://www.stat.uz

[2]. Aliyev, R. (2022). Digital transformation in rural service industries. Journal of Rural Development, 35(2), 112-128.

[3]. Brown, P., & Green, S. (2018). The role of services in rural employment. Economic Perspectives, 14(3), 45-67.

[4]. Hasanov, U., & Karimov, T. (2020). Small business development and employment in rural areas. Central Asian Economic Review, 9(1), 89-105.

[5]. Johnson, M. (2019). Economic diversification in rural communities. Rural Studies Journal, 27(4), 203-219.

[6]. Nasrullayev, O. (2019). Government policies for service sector expansion. Uzbek Economic Review, 18(2), 56-72.

[7]. Rahimov, A. (2021). Socio-economic factors affecting rural employment. Journal of Social Economics, 22(1), 77-92.

[8]. Smith, J. (2020). The service sector’s contribution to rural employment growth. International Journal of Economic Studies, 31(2), 34-50.

[9]. World Bank. (2021). Rural employment strategies in developing countries. World Bank Policy Paper, 45(3), 1-32.

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ojs.qmii.uz